

Надія Чир, к.геогр.н.,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»,
м. Ужгород

ВОДНО-БОЛОТНІ УГІДДЯ В СИСТЕМІ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Відповідно до Міжнародної Рамсарської конвенції (1971) водно-болотні угіддя можуть знаходитися в межах усіх типів вод та характеризуватися відповідними ґрунтами, флорою та фауною. Під ними розуміють райони маршів, боліт, трясовин, торфовищ чи водойм, як природних, так і штучних, постійних або тимчасових, стоячих або проточних, прісних, солонуватих або солоних, включаючи морські акваторії, глибина яких під час відпливу не перевищує шести метрів.

Згідно із Земельним кодексом України (ст. 58) до водно-болотних угідь належать землі зайняті: морями, річками, озерами, водосховищами, іншими водними об'єктами, болотами, а також островами; прибережними захисними смугами вздовж морів, річок та навколо водойм; гідротехнічними, іншими водогосподарськими спорудами та каналами, а також землі, виділені під смуги відведення для них; береговими смугами водних шляхів.

Згідно з даними Державного комітету водного господарства України, до земель водного фонду віднесено 4365,3 тис. га, з них землі, зайняті водними об'єктами, складають 2415,2 тис. га. Найбільша площа земель водного фонду припадає на водосховища – 1134,5 тис. га, 939 тис. га займають відкриті заболочені землі, 539,8 тис. га – озера та прибережні замкнуті водойми, 343,3 тис. га – лимани, 244,2 тис. га – річки та струмки. В Україні виявлено 2488 торфових родовищ із загальною площею близько 1 млн. га [1, с. 6].

Водно-болотні угіддя мають виключне екологічне значення в планетарному масштабі, так як являються «сполучною тканиною» між водними та суходільними екосистемами, продукують кисень, акумулюють та перерозподіляють вологу, являються місцем перебуванням 2/3 усіх видів флори і фауни.

Однак останнім часом приділяється особлива увага рекреаційному значенню таких угідь. Вони значною мірою є полігоном для розвитку екологічного туризму, зокрема, нового його напрямку – орнітологічного туризму, крім того можуть задовольнити рекреаційні потреби у хобі-туризмі, а саме, у любительській та промисловій рибній ловлі, спортивному полюванні. Важко переоцінити бальнеологічне значення водно-болотних угідь, а також використання їх як осередків розвитку пляжно-купального туризму.

Цінність водно-болотних угідь України визначається: трансконтинентальним значенням угідь як місць ліньки і зимівлі для птахів, що мігрують між Євразією та Африкою; високим ступенем ландшафтного та біотичного різноманіття; значною місткістю кормової бази для мігруючих птахів і птахів, що гніздяться; наявністю незамерзаючих ділянок акваторій

Чорного та Азовського морів, що сприяє формуванню скупчень птахів для зимівлі.

Україна є стороною «Конвенції про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів». Офіційна дата приєднання України до Рамсарської конвенції – 1 грудня 1991 р. Однак, ще у 1975 р. статус водно-болотних угідь міжнародного значення було надано чотирьом водно-болотним угіддям України (Ягорлицька затока, Тендрівська затока, Каркінітська затока і Дунайські плавні) загальною площею 211 тис. га [1, с. 6].

На виконання зобов'язань України в рамках Рамсарської конвенції Кабінет Міністрів України постановою «Про заходи щодо охорони водно-болотних угідь, які мають міжнародне значення» (№ 935 від 23.11.1995 р.) затвердив перелік з 22 водно-болотних угідь України міжнародного значення загальною площею 650 тис. га. В 1998 р. Бюро Рамсарської конвенції включило ці угіддя до офіційного Переліку рамсарських угідь. Так було започатковано формування в Україні мережі водно-болотних угідь міжнародного значення.

Станом на 2014 рік мережа водно-болотних угідь міжнародного значення в Україні нараховує 33 об'єкти загальною площею 676 251 га і 23 об'єкти, перспективних для внесення до Рамсарського списку [3]. Водно-болотні угіддя міжнародного значення локалізуються переважно у Одеській, Херсонській, Волинській областях, АР Крим. Серед них: озера Кугурлуй, Картал, Сасик, Синевир, Шацькі озера, система озер Шагани-Алібей-Бурнас, а також Кілійське гирло, Дельта Дніпра, заплава річки Прип'ять тощо.

Перспективним напрямом використання наявних водно-болотних угідь є розвиток орнітологічного туризму. Його суть полягає в спогляданні за поведінкою та ознайомленні з різноманітністю птаства на безпечній відстані для них за допомогою оптичних приладів або неозброєним оком. Сьогодні цей вид туризму розглядається як особлива форма відпочинку, яка приносить естетичне, духовне задоволення, враження про способи існування, поведінку птахів і насолоду цікавими моментами із пташиного життя, слухаючи їх спів. Особливість цього виду туризму полягає у лімітуванні тривалості певного періоду відвідування таких місць з максимальним насиченням подій у житті птаства (наприклад період гніздування); поєднання відпочинку з екоосвітою.

Як окремий напрямок він зародився в Австралії, Новій Зеландії, Танзанії та ПАР. Широкої популярності сьогодні набув у Західній Європі, нараховуючи близько 20 млн. прихильників.

Розвиток орнітологічного туризму в Україні знаходиться у зародковому стані, враховуючи також той факт, що тільки окремі регіони придатні для його розвитку, зокрема Азово-Причорноморське узбережжя, а також вздовж акваторій головних водних артерій, наприклад, Дніпро, Південний Буг, Дунай, Дністер тощо.

Усі передумови для його розвитку і популяризації має західний регіон країни. Сьогодні він активно розвивається у Галицькому природному заповіднику. Для ознайомлення з орнітологічним представництвом та пропагування розвитку орнітотуризму у межах парку розроблені маршрути

«Пташине царство Галицького національного природного парку», «На стави», «Вздовж Бурштинського водосховища» (довжиною 6 км) [2].

На Волині ареною для розвитку орнітологічного туризму виступають Шацький національний природний парк та національний парк «Прип'ять-Стохід». Так, в останньому пропонують відвідувачам орнітологічні екскурсії та подорожі річковими лабіринтами «Подорож човнами у царство птахів». Під час мандрівки можна побачити більше двох сотень видів пернатих, 70 з яких занесені до Червоної книги України та Європи.

На Львівщині найбільш перспективними для розвитку орнітологічного туризму є природний заповідник «Розточчя», Яворівський національний парк та орнітологічний заказник «Чолгинський». У Яворівському НПП розроблено спеціальний орнітологічний маршрут «Долиною річки Верещиця». На території орнітологічного заказника «Чолгинський» уже близько років діє сезонний польовий табір по кільцюванню птахів Avosetta, у роботі якого на волонтерських засадах можуть взяти участь усі бажаючі. Перспективними є також рибогосподарські ставки в долині Верхнього Дністра. Розвитку орнітологічного туризму на Львівщині сприяє наявність значної кількості професійних орнітологів та діяльність громадських організацій, таких як Західноукраїнське орнітологічне товариство, Українське товариство охорони птахів, Центр спостережень за птахами тощо.

На Закарпатті орнітологічний туризм розвинутий в меншій мірі. Перспективними в даному напрямку можуть стати гідролого-ботанічний заказник «Глуханя» на території НПП «Синевир», водосховище Форнош та болото Чорне Багно.

Для популяризації цього нового виду туризму в Україні активно здійснюється міжнародна співпраця. Зокрема, завдяки спільному проекту Українського і Словацького товариств охорони птахів і фінансової підтримки ЕЕА Grants-Norway Grants, NPOA, Slovak Government створено сайт «Birdwatching in Ukraine». Результатом такої співпраці стало створення ряду друкованих матеріалів: «Карпатський путівник для спостерігачів за птахами», «Орнітологічний туризм на Прикарпатті», «Пернаті мешканці карпатських гір і долин».

Отже, водно-болотні угіддя України можуть стати плацдармом для розвитку інноваційних видів туризму, розширення екологічної свідомості населення, збільшенню притоку іноземних туристів.

Список використаних джерел:

1. Водно-болотні угіддя України. Довідник / під ред. Марушевського Г.Б., Жарук І.С. – К. : Чорноморська програма Ветландс Інтернешнл, 2006. – 312 с.
2. Ковальська Л. Передумови розвитку орнітологічного туризму у Галицькому національному природному парку / Л. Ковальська // Гірська школа Українських Карпат. – № 10 (2013). – 2013. – С. 183-185.
3. Офіційний сайт Вікіпедія. [Електронний ресурс] : [Водно-болотні угіддя України]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org>.